

Tydliggörande pedagogik för tillgänglighet, delaktighet och inkludering

Materialet nedan är exempel och länkar som underlättar för tillgänglighet, delaktighet och inkludering för alla elever. Med tydliggörande pedagogik och mer ledning och stimulans kan extra anpassningar och särskilt stöd minskas. En viktig aspekt är att göra eleven delaktig i stödet som utformas.

Grundläggande specialpedagogiskt stöd:

- Pedagogisk tillgänglighet
- Strukturstöd (Vad ska göras)
- Strukturstöd för veckan – dagen – lektionen/aktiviteten. Designa din whiteboard

<https://documentcloud.adobe.com/link/track?uri=urn%3Aaaid%3Asc%3AUS%3A49f80e46-4309-4be8-8620-953d20768ef1>

Tydlig lektionsstruktur:

- **Didaktiska frågorna för lektion och aktiviteter - ligga steget före.**
<https://www.umea.se/download/18.7408948a15e01c227743bbf8/1507906226354/Ligga%20steget%20f%C3%B6re.pdf>
- **Plansch med de fyra och sju didaktiska frågorna**
  - Sju didaktiska frågor
<https://documentcloud.adobe.com/link/track?uri=urn%3Aaaid%3Asc%3AUS%3A3b6a5482-eb71-4265-ba83-068949d2ec1b>
  - Fyra didaktiska frågor
<https://documentcloud.adobe.com/link/track?uri=urn%3Aaaid%3Asc%3AUS%3Ab63b04b7-de64-47f2-b9d0-d5a1b0759fe0>
- **Stöd att planera skolarbetet. Visualisera mera**
<https://documentcloud.adobe.com/link/track?uri=urn%3Aaaid%3Asc%3AUS%3A3761857c-f921-4bd3-916d-6cea4aa02014>
- **Check in – check out, stöd för elever som har behov av kompletterande information kring skoldagen.**
- **Starta lektionen med en kort repetition av föregående lektion**
- **Avsluta lektionen med en kort sammanfattning, se till att rummet är i ordning.**
- **Förberedelse inför lektionen med hjälp av lektionsplanering.**

Dela upp stora uppgifter i flera mindre delmoment

- **Vad lektionen kommer att innehålla**
- **I vilken ordning olika moment kommer att göras**
- **Vad förväntas av eleven**
- **Lektionens start- och sluttid**
- **Bildstöd (Widgit online) <https://widgitonline.com/>**

Fler anpassningar

- **Ge eleven extratid att avsluta uppgiften innan en ny presenteras (färre uppgifter med högre kvalitet)**
- **Färgmarkering av ämnen och material**
<https://documentcloud.adobe.com/link/track?uri=urn%3Aaaid%3Ascds%3AUS%3A354b9c78-60aa-4912-8409-59c5d011a677>
- **Visuellt tidsstöd (t.ex. timstock, Time Timer, online-stopwatch). Ge tydliga tidsramar**
- **Förslag på olika tidsstöd liksom hur och när de går att använda**
<https://www.umea.se/download/18.7408948a15e01c227743bc08/1507906228856/Tidsst%C3%B6d.pdf>
- **Scheman och arbetsschema/arbetsordning där momenten prickas av**
<https://www.umea.se/download/18.7408948a15e01c227743bbff/1507906227323/Schema%20och%20kalender.pdf>
<https://www.umea.se/download/18.7408948a15e01c227743bbeb/1507906224021/Arbets-%20och%20aktivitetsordningar.pdf>

Intryck och energibalans

- <https://www.umea.se/download/18.7408948a15e01c227743bbf2/1507906224997/Energibalans.pdf>
- **Sålla bort intryck med hjälp av hörlurar, en strategisk placering, bordsskärmar, mm. Se Elmeskolan som exempel:**
<https://skolvarlden.se/artiklar/sma-kontorslandskap-i-klassrummen-hojde-studieron>
- **Balans mellan genomgångar, gemensamt arbete, enskilt arbete likaväl som stillasittande och rörelse**
- **Avsatt tid att organisera arbetsmaterialet, bänken, lådan, mm. Tydliga platser för varje sak.**

Strategistöd (Hur ska göras):

<https://www.umea.se/download/18.7408948a15e01c227743bbfa/1507906226633/L%C3%B6sninginriktad%20pedagogik.pdf>

- **Tillgänglig utbildning - lärverktyg för minnet. Länk med många tips till pedagogiska strategier**
https://karlstad.se/globalassets/filer/grundskola/klaraborgs_spo/larverktyg-for-minnet1.pdf
- **Studieteknik**
- **Ett undervisningsområde förklarat på ett alternativt sätt**
- **Stimulerande presentationer, tydligt kroppsspråk, gester och mimik**
- **Skriftliga eller muntliga, enkla och korta sammanfattningar**
- **Svåra ord förklaras i materialet eller muntligt eller lättlästa läromedel**
Eller träna begrepp, exempelvis "Greppa begreppen"
- **Samma text/material återanvänds för att fördjupas i**
- **Elevnära exempel och kopplingar till elevens erfarenheter**
- **Informera om arbetsuppgifter enkelt och konkret både muntligt och skriftligt, undvik negationer**
- **Skriftliga och/eller muntliga instruktioner kortfattat och i punktform, stödord som guidar genom uppgiften, komplettera med bildstöd**
- **Be eleven återberätta exempelvis vad och hur hon/han ska göra en uppgift**
- **Instruktion – trepunktsinstruktion:**
  - 1. Kort i helklass
  - 2. Mindre grupp
  - 3. Enskilt
- **Området förklarat alternativt (annat språk, text, film, mm.)**

Stöd att sätta igång arbetet:

- **Med hjälp av egen skriftlig instruktion t.ex. post it-lapp**
- **Stöd av andra elever – kooperativt lärande (Börja med att titta under fliken "Strukturer A-Ö). <https://kooperativt.com/>**
- **Stäm av med eleven att hon/han har förstått uppgiften genom reflektiva frågor.**

Inre motivation och självkänsla:

- **Positiv förstärkning**
<https://www.umea.se/download/18.7408948a15e01c227743bbfd/1507906227006/Positiv%20f%C3%B6rst%C3%A4rkning.pdf>
- **Involvera eleven i lektionsgenomförandet genom att ge uppdrag**
- **Planera en del av uppgifterna utifrån elevens styrkor, erfarenheter och intressen**
- **Skapa möjlighet att välja**

Kunskapsredovisningar:

- **Vanliga anpassningar: Längre provtid, muntliga prov och kompletteringar, uppdelade prov i mindre områden, möjlighet till att arbeta i en miljö med mindre sinnesintryck, flervalsfrågor, bildstöd, upplästa frågor vid prov**
- **Olika redovisningsformer: Tankekartor, bilder, prov, presentationer, tal, rollspel, mm.**
- **Möjlighet att bearbeta och vidareutveckla en kunskapsredovisning, t.ex. EPA (enskilt, par, alla, GPS) Läs vidare om till exempel Kooperativt lärande <https://kooperativt.com/>**
- **Eleven är delaktig i utformningen av kunskapsredovisningen**
- **Eleven får ta med sig minneslappar eller egna anteckningar till prov**
- **Eleven får spela in sina svar**
- **Kompisredovisning exempelvis "Turas om"**

Läromedel och alternativa verktyg:

- **Anpassade läromedel: SPSM <https://hittalaromedel.spsm.se/>**
- **Inlästa läromedel Inläsningstjänst <https://www.inlasningstjanst.se/>**
- **Numicon <https://www.liber.se/serie/numicon-14453> laborativt material matematik**
- **Hjälp att förstå texter:**
- **Tal-/ljudböcker (Legimus) <https://www.legimus.se/>**
- **Inläsningstjänst <https://www.inlasningstjanst.se/>**
- **Talsyntes**
- **Läromedel på ett annat språk <https://www.studi.se/>**
- **Tillgång till synonymlexikon**
- **Skriftligt eller muntligt stöd att förklara svåra ord och begrepp**

- **Material/program på nätet (t.ex. Mattecentrum, Matteboken, Webbmatte)**

Utrustning och SoS-lådor till alla klassrum

- **SoS-lådan**

<https://documentcloud.adobe.com/link/track?uri=urn%3Aaaid%3Ascds%3AUS%3A8cba1cbe-778d-4fc8-ad5b-2610fa146cfe>

- **I-pad-inställningar** (t.ex. tala text, teckenstorlek, skärmläsare, kontrast) iPad-inställningar och datorprogram: T.ex. skärmläsare, kontrast, större text. Länk till You-Tube Hjälpmedelsfunktioner i iOS
- **Anpassade program:** t.ex. skannermus eller -penna, Länk till PrizmoGo <http://www.logopedeniskolan.se/2017/04/prizmo-go-ny-app-med-omedelbar.html>
- **Auditiva anpassningar:** t.ex. hörlurar, ljudförstärkare
- **Visuella anpassningar:** t.ex. bordsskärm, placering i klassrummet, överstrykningspenna, läslinjal
- **Taktila anpassningar:** t.ex. sittdyna, stressboll
- **Tidsstöd:** t.ex. time timer, timstock, timglas, äggklocka
- **Appar till Apple och Android** se Växjö appstore och AV-media Kronoberg
- **Anteckningsappar med ljud- och videoinspelning och samt fotografering** (t.ex. Notability, Google Keep, Audiomemos, Audionote)
- **Minneskortor** (t.ex. Popplet och SimpleMind)
- **Kalendrar och påminnelser Presentationer** (t.ex. Explain Everything, Google Presentationer och PowerPoint)
- **Ämnesspecifika appar och webbresurser:** (Se även Växjö kommuns appstore)
  - Matematik (t.ex. Mattecentrum, Matteboken, Mattekanalen, Webbmatte, Kims matematik, NE-appar)
  - Svenska, läsa och skriva (t.ex. Lexia och provia, talsyntes, NE-appar)
  - Språk (t.ex. Kims studies, The English Minnits, talsyntes, SayHi)
- **Klassrummets möblering:** Rader, grupper, avskärmade platser (rum i rummet)
- **Anpassningar i skolans samtliga utrymmen för att öka strukturerat samvaro,** t.ex. rastaktiviteter, bildstöd för att förstå syftet på platser

Kommunikation och bemötande

- **Rutiner och överenskommelser på hur eleven kan be om hjälp eller hantera svåra situationer.**
- **Lägg extra uppmärksamhet på tydligt kroppspråk, mimik och gester**
- **Stöd vid elevsamtal:**
  - Skola- elevplan SEP - Underlag för pedagogisk utredning
<http://wordpress.aspeflo.se/wp-content/uploads/2015/04/Skola-Elev-Plan-kartläggning.pdf>
  - Elevhälsokonsulenterna - Kartläggning över elevs behov
<https://drive.google.com/file/d/1SlMdNYZL5XSLvWkwWWZtqSK8Xb0gh1rd/view>
- **Kommunikationsskalor.**
<https://www.umea.se/download/18.7408948a15e01c227743bbf6/1507906225905/Kommunikationsskalor.pdf>
- **Lågaffektivt bemötande - LAB.**
<https://www.umea.se/download/18.7408948a15e01c227743bbf9/1507906226476/Lågaffektivt%20bemötande.pdf>
- **Samarbetsbaserad och proaktiv problemlösning CPS.**
[https://www.umea.se/download/18.7408948a15e01c227743bbfe/1507906227129/Samarbetsbaserat%20problemlösning%20\(CPS\).pdf](https://www.umea.se/download/18.7408948a15e01c227743bbfe/1507906227129/Samarbetsbaserat%20problemlösning%20(CPS).pdf)
- **Positiv förstärkning.**
<https://www.umea.se/download/18.7408948a15e01c227743bbfd/1507906227006/Positiv%20förstärkning.pdf>

Fysisk tillgänglighet - Tydlig organisation av skolan. Tydlig organisation av klassrum.

- **Anpassningar för annorlunda perception, exempel på taktila redskap.**
SoS-lådan
- **Specialpedagogiska insatser** (kortvariga och av mindre omfattning)
- **Stöd att planera skolarbetet**
- **Möjlighet till läxhjälp** (hur länge, hos vem?)
- **Träning av fungerande strategier som impuls kontroll och reglera energinivån** (hur länge, hos vem?)

<https://www.umea.se/umekommun/utbildningochbarnomsorg/elevhalsa/elevhalsainforochgrundskolan/larmiljo/levla/vagledandestodmaterial/atgardsochanpassningsbank.4.714d9628146947f69f723dc3.html>

Specialpedagogisk tillgänglighet

- **Stöd att upprätta en genomförbar plan**
- **Enkel startuppgift**
- **Ljudförstärkare** (t.ex. Comfort Focus)
- **Lösningsriktad pedagogik;**
<https://www.umea.se/download/18.7408948a15e01c227743bbfa/1507906226633/L%C3%B6sninginriktad%20pedagogik.pdf>
- **Seriesamtal** exempelvis med hjälp av appar Ritprata 2 eller Berätta med NE
<https://www.umea.se/download/18.7408948a15e01c227743bc00/1507906227500/Seriesamtal,%20Ritprat.pdf>
- **Sociala berättelser** för att träna sociala färdigheter
<https://www.umea.se/download/18.7408948a15e01c227743bc03/1507906228169/Sociala%20berättelser.pdf>
- **Videopresentationer och Flipped classroom** exempelvis Mattekanalen
- **Bildstöd** (t.ex. Communicate in print)
- **Dramaövningar**
- **Tydlig taveldisposition som används i de olika ämnena**
- **Förförståelse och lektionsanteckningar**
- **Eleven får tillgång till lektionsplaneringar i förväg för att skapa förförståelse**
- **Kamratstöd, eleven får kopiera eller ta en bild av kompisens anteckningar**
- **Röstminnesanteckningar**
- **Filmatiserade lektioner som eleven kan se hemma**
- **Dubbla uppsättningar av läroböcker**
- **Hjälp eleven att ta reda på vilket sätt eleven lättast antecknar och kommer ihåg** (listor, tankekartor, mm.)
- **Läs och skrivsvårigheter**
<https://www.spsm.se/stod/specialpedagogiskt-stod/lasa-och-skriva/>